

Jiří LUŇÁČEK. *Rakouské vojenské zdravotnictví za napoleonských válek. K činnosti hlavních polních nemocnic na Moravě v letech 1813–1814*. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, 2018, 325 s. ISBN 978-80-88278-23-8

České historiografii, na rozdíl od západní Evropy a USA, chybějí výstupy z oblasti dějin vojenství reflektující trendy moderní historiografie. Cestou, jak tento stav zlepšit, může být obrácení pozornosti k dějinám vojenského zdravotnictví. Tato tematika umožňuje zachytit každodenní život vojáků, jakož i pronikání nových poznatků tehdejší lékařské vědy do praxe, čímž se dotýká také dějin vědy a techniky. V tomto duchu dle mého názoru pojal svou první monografii Jiří Luňáček, absolvent doktorského studijního programu České dějiny na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Kniha, která vyšla v edici Historie, připravované touž univerzitou, obsahově i metodologicky čerpá z jeho dizertační práce na téma *Činnost hlavních polních nemocnic na Moravě v letech 1813–1814*, obhájené roku 2016. Pohled na danou problematiku v podání J. Luňáčka je komplexní. Na konkrétním příkladu provedl zevrubnou analýzu fungování určitého typu zdravotnických zařízení rakouské armády. Rukopis recenzovali nestoři dějin vojenského zdravotnictví a farmacie v České republice, doc. PhDr. František Dohnal, CSc., a doc. PhDr. Karel Král, CSc.

Boje mezi šestou protifrancouzskou koalicí a Napoleonovou armádou v letech 1812–1814 se dotkly našeho území. Po bitvách u Drážďan (26.–27. srpna 1813) a Chlumce a Přestanova (29.–30. srpna 1813)¹ zaplavili české země ranění vojáci nejen rakouské, pruské, ruské a francouzské armády, ale i Neapolského království, spojence Francie.² Jedním z míst, kde se jim dostalo ošetření, byly hlavní polní nemocnice rakouské armády, etablované v hlubokém týlu, například na Moravě. Tato dočasná a nepohyblivá zařízení představovala vrcholný článek systému zdravotní péče poskytované c. k. armádou a umožňovala dlouhodobou léčbu raněných a nemocných vojáků. Předmětem výzkumu J. Luňáčka se staly vojenské hlavní polní nemocnice č. 12 Jihlava, č. 23 Zábrdovice (dnes součást Brna), č. 24 Jaroměřice (nad Rokytinou), č. 30 Klášterní Hradisko, č. 31 Znojmo a č. 39 Jevíčko, dále pak civilní hlavní polní nemocnice č. 23 Zábrdovice, č. 30 Klášterní Hradisko a č. 31 Znojmo.³

¹ Zatímco u Drážďan spojenci (Rakousko, Prusko a Rusko) prohráli, u Chlumce a Přestanova nedaleko Ústí nad Labem zvítězili.

² Tehdy platila nepsaná zásada, že ve vojenských zdravotnických zařízeních se dostalo ošetření každému vojákovi, který je nutně potřeboval, tj. i příslušníkům nepřátelské armády.

³ Některé z vojenských hlavních polních nemocnic přešly pod civilní správu i s původním číselným označením.

Chronologicky pokrýl celé období existence těchto zařízení, tj. od 26. července 1813 do 21. července 1814.⁴

Publikace je přehledně členěna do třech hlavních kapitol: 1. *Úvod do problematiky vojenské medicíny*, 2. *Hlavní polní nemocnice na Moravě 1813–1814*, 3. *Polní nemocnice z pohledu statistiky*. Každá kapitola obsahuje několik podkapitol a dalších podkapitolek. Struktura textu, doplněná smíšeným rejstříkem, slouží coby výborné orientační schéma. Některé pasáže (např. úvod do problematiky, každodennost, statistická schémata a tabulky) by se mohly stát samostatnými články v odborných časopisech.

Přínosem první kapitoly nejsou nová zjištění vyvozená z pramenů, nýbrž rekapitulace dosavadního poznání dějin vojenské medicíny na území habsburské monarchie, počínaje osvícenskými reformami Marie Terezie a Josefa II. a konče charakteristikou zdravotního zabezpečení rakouské armády během napoleonských válek. Autor věnuje pozornost c. k. Medicínsko-chirurgické Josefově akademii ve Vídni, tzv. Josefinu, a problémům spjatým se vzděláváním vojenských lékařů, kteří museli čelit nepřízní svých univerzitně vzdělaných kolegů z civilního sektoru.⁵ Úkolem kapitoly je zasadit téma do širšího obecného kontextu, což se na základě tuzemské i zahraniční literatury podařilo skvěle. Začínající badatel v oblasti dějin vojenského zdravotnictví ocení množství odkazů na příslušné prameny a literaturu.

V druhé kapitole je nejprve rozebírána činnost c. k. Moravskoslezské revizní komise polních nemocnic. Její záznamy, nacházející se ve fondech Moravského zemského archivu v Brně, figurují jako nesmírně bohatý zdroj informací i v jiných kapitolách této knihy. C. k. Moravskoslezskou revizní komisi tvořili zástupci regionální politické reprezentace a rakouské armády, včetně nejvyšších polních lékařů. Oficiálním úkolem komise bylo dohlížet na stav nemocnic, korigovat jejich počet, rozhodovat o personálních záležitostech a připravit tato zdravotnická zařízení na hladký přechod pod civilní správu. Hlavní polní nemocnice na Moravě v letech 1813–1814 fungovaly na bázi interakce tří složek: c. k. Moravskoslezské revizní komise polních nemocnic, c. k. Moravskoslezského zemského gubernia⁶ a Nejvyššího velení pro Moravu a Slezsko, přičemž první z uvedených složek podléhala dvěma následujícím. Další pasáže popisují každodennost a personální složení hlavních

⁴ Hlavní polní nemocnice rakouské armády vznikaly během napoleonských válek na Moravě ve třech periodách: 1. 1805–1806 po bitvě u Slavkova, 2. 1809 po bitvách u Wagramu a Znojma, 3. 1813–1814 po bitvách u Drážďan a Chlumu a Přestanova. Autor se tedy soustředil na poslední, třetí periodu.

⁵ Tuto skutečnost pocítil na vlastní kůži Giovanni Alessandro Brambilla (1728–1800), vojenský chirurg italského původu, osobní lékař Josefa II. a zakladatel vídeňského Josefína.

⁶ C. k. Moravskoslezské zemské gubernium bylo v letech 1783–1849 ústřední správní institucí pro zemi Moravskoslezskou se sídlem v Brně. V jeho čele stál moravský zemský hejtman jakožto gubernátor.

polních nemocnic. Dozvídáme se o příjmu a třídění pacientů, životě na nemocničním pokoji, stravování, zásobování léčivy, ale i zaopatření a pohřbívání mrtvých. Pacienti se dělili na internisty, trpící vnitřními chorobami, a externisty, trpící vnějšími chorobami. První skupinu léčili výhradně lékaři s medicínským vzděláním, druhá se stala objektem zájmu ranhojičů a chirurgů. Konstatovat smrt pacienta mohl jedině vojenský lékař. Ten provedl ohledání těla a polní kaplan vyhotovil úmrtní protokol (*Sterbprotokoll*). Pohřbívali ošetřovatelé pod dohledem civilního hrobníka. J. Luňáček líčí peripetie týkající se evidence úmrtí v hlavních polních nemocnicích, což může být přínosné pro genealogii.⁷ Závěry ohledně profesního a sociálního statusu, platové podmínky nevyjímaje, osob, které zajišťovaly chod hlavních polních nemocnic, možno pokládat za velmi hodnotné, jelikož není snadné vypátrat tyto záležitosti v archivních pramenech. Ochota pracovat ve vojenských špitálech prudce klesla vždy poté, co se začaly šířit zhoubné infekční choroby ohrožující pomocný personál, zejména pradleny a kuchaře, stejně jako zdravotníky.

Třetí kapitola pohlíží na každou hlavní polní nemocnici rakouské armády na Moravě v letech 1813–1814 zvláště prizmatem statistiky. Najdeme zde grafy a tabulky obsahující cenné údaje o jednotlivých nemocnicích (datum vzniku a zániku, kapacita, datum převedení pod civilní správu aj.) a pacientech (způsob příjmu; způsob, jakým nemocnici opustili, včetně evidence dezertérů; úspěšnost léčby; příslušnost k bojujícím armádám aj.). Některé grafy a tabulky byly převzaty či upraveny, jiné jsou originálním autorovým počinem. Statistiku doprovází J. Luňáček výkladem, komentářem a zamyšlením nad výsledky, srovnává-li například vojenskou a civilní správu hlavních polních nemocnic. Uplatnění statistických dat umožňuje objektivně zhodnotit kvalitu vojenského zdravotnictví.

Autor v celém díle prokazuje schopnost kritické práce s archivními prameny, které jsou správně zakomponovány do textu, a přitom řádně citovány. Jde o výborně odvedenou práci vzhledem k objemu materiálu, s nímž bylo zapotřebí pracovat (fondy Národního archivu v Praze, Moravského zemského archivu v Brně, Zemského archivu v Opavě, Státního oblastního archivu v Zámrsku, okresních archivů v Olomouci a ve Svitavách a oddělení Válečný archiv (Kriegsarchiv) Rakouského státního archivu (Österreichisches Staatsarchiv) ve Vídni). Jediné nedostatky monografie spatřuji ve stylistických přešlapech. Někdy dochází ke zbytečnému natahování textu vyjádřeními, která si čtenář logicky odvodí sám (např. s. 163: „Léčení nemocných

⁷ Zemřelé osoby vojenského stavu se nesměly zapisovat do matrik zemřelých, aby se zabránilo tomu, že v jedné matrice budou evidovány vojenské i civilní osoby. Nemocniční duchovní měli povinnost vést pro ně úmrtní protokoly samostatně. Civilní osoby, které skonal v hlavních polních nemocnicích zpravidla při výkonu služby (např. ošetřovatelé), se zapisovaly běžně do matrik zemřelých, nebo se pro ně vedly vlastní úmrtní protokoly, později vložené do těchto matrik.

a raněných vojáků ve vojenských hlavních polních nemocnicích nebylo záležitostí několika dní. Naopak bylo zdoluhavé.“). Nevhodně působí patetická vyjádření s tendencí ke zdravotnické osvětě, opět zbytečně rozsáhlá (např. s. 183: „Významný vliv na zdraví člověka má správná výživa. Vhodně zvolená strava u pacienta urychluje léčebný proces, zatímco špatné stravování může způsobit nejrůznější komplikace.“).

V závěru knihy jsou načrtnuty možnosti dalšího bádání. Souhlasím s myšlenkou, že stejný výzkum by měl být proveden také na území Čech, neboť Morava ležela v hlubokém týlu bojujících armád. České království bylo důsledky válečných událostí v letech 1813–1814 zasaženo daleko více a rovněž zde vznikaly hlavní polní nemocnice. Důležitým poznatkem je, že systém rakouského vojenského zdravotnictví během napoleonských válek nelze označit za efektivní, protože k ošetření docházelo až po bitvě a lékaři nepůsobili na bitevním poli.

Díky četným exkurzům do každodennosti a uplatnění statistických metod monografie překračuje záměr deklarovaný v úvodu, totiž obsáhnout především organizační a systémovou stránku rakouského vojenského zdravotnictví. V podání J. Luňáčka tvoří výklad zdařilou mozaiku různých aspektů. Cena Zdeňka Horského, kterou kniha získala od Společnosti pro dějiny věd a techniky, jí náleží právem.

VOJTĚCH SZAJKÓ

Martin KOHLRAUSCH and Helmuth TRISCHLER. *Building Europe on Expertise. Innovators, Organisers, Networkers*. Palgrave-Macmillan, 2014, 390 stran. ISBN: 978-0-230-30805-3

Knihy je součástí řady *Making Europe: Technology and Transformations, 1850–2000*, která vznikla z popudu nizozemského historika techniky Johana Schota. Celá řada je vyústěním jeho vize představit dějiny Evropy nikoliv jako dějiny politické, diplomatické, či válečné, ale jako dějiny, v nichž hlavní roli hraje technika. První díl celé série vyšel v roce 2014, poslední na jaře 2019. Jako červená nit se všemi díly, včetně tohoto, táhne myšlenka skryté integrace (*hidden integration*) Evropy. Řadu otevírá kniha *Consumers, Tinkerers, Rebels: The People Who Shaped Europe*, kterou napsali Ruth Oldenziel a Mikael Hård. Pojednává o každodenních životních radostech a strastech Evropanů, tedy zejména bydlení, nakupování a trávení volného času. Jako druhá vyšla zde recenzovaná kniha, která je věnována především šíření znalostí a technologických postupů včetně jejich dopadů na šíření moderních vymožeností. Třetí kniha, *Europe's Infrastructure Transition: Economy, War Nature*, jejímiž autory jsou Per Hogselius, Arne Kaijser a Erik van der Vleuten, pojednává zejména o historii pátečních sítí, které propojovaly celou Evropu (tj. zejména energetické a dopravní sítě). Tématem čtvrté knihy, nazvané *Writing the Rules for Europe: Experts, Cartels, and*

International Organizations, jsou zejména mezinárodní organizace, které působily na území Evropy. Jejimi autory jsou Wolfram Kaiser a Johan Schot. Díl pátý, jehož autory jsou Andreas Fickers a Pascal Griset, nese příhodný název *Communication Europe: Technologies, Information, Events* a je věnován médiím, jako je televize a rozhlas, ale částečně se věnuje i vývoji v oblasti počítačů. Konečně poslední díl *Europeans Globalising: Mapping, Exploiting, Exchanging*, který napsali Maria Paula Diogo a Dirk van Laak, pojednává o Evropě v období globalizace.

Věnujme se nyní blíže druhému dílu, knize Martina Kohlrausche a Helmutha Trischlera *Building Europe on Expertise: Innovators, Organizers, Networkers*. Je rozdělena do tří částí, z nichž každá sestává ze tří kapitol. První část, nazvaná *Vzdělávání odborníků, třídění znalostí (Cultivating Experts, Ordering Knowledge)*, pojednává o roli vzdělání, o rozvoji technického vysokého školství. Její kapitoly nesou názvy „Vzdělávání odborníků (Educating Experts)“, „Technici jako nové národní elity (Technological Experts as New National Elites)“ a „Architektura vědění (Architectures of Knowledge)“. Autoři se zabývají formálním vzděláváním inženýrů, jejich klíčovou rolí v rozvoji společnosti, jakož i vzdělávání v jiném smyslu. Své místo zde má i historie snu o univerzálním jazyku a také naděje na pokrok a zlepšení životních podmínek všech lidí pomocí rozvoje techniky.

Druhá část, *Expert v nebezpečí: nové společenské pořádky (Endangered Experts, New Social Orders)* je rozdělena do kapitol „Odbornost z dobrého důvodu (Expertise with a Cause)“, „Faustovské dohody v totalitní Evropě (Faustian Bargains in Totalitarian Europe)“ a „Odborníci v exilu (Experts in Exile)“. Spojuje je problematika individuality a inovativních nápadů v okolnostech všeobecně sdíleného jednotného názoru.

Třetí část nese název *Spolupráce odborníků, budování institucí (Cooperating Experts, Building Institutions)*. První dvě kapitoly pojednávají o nukleárním výzkumu a výzkumu kosmu, tedy o oblastech, kde je spolupráce mezi vědci různých národností ekonomicky nezbytná: CERN je jediný svého druhu. Kapitoly jsou příznačně nazvány „Geografie spolupráce v nukleární Evropě (Geographies of Cooperation in Nuclear Europe)“ a „Evropské soutěžení ve vesmíru (Contesting Europe in Space)“. Odráží se v nich i obraz Evropy rozdělené studenou válkou. Poslední kapitola, nazvaná „Evropa odborníků z ptačího pohledu (Expert's Europe from a Bird's-Eye View)“, se věnuje nedávné minulosti.

Autoři odhlédli od jednotlivých národních nuancí ve vývoji techniky a podali zastřešující příběh o evropských expertech jako o jediné komunitě. Snaha hledat to, co evropské národní státy spojuje, spíše než zdůrazňovat, co je rozděluje, je ostatně klíčovým konceptem celého šestisvazkového díla. Je přirozené, že jako příklady pro svou hlavní tezi použili autoři ty příběhy, které již byly zpracovány. Kniha je poutavě napsána a nabízí neotřelý pohled na evropskou historii nejen v oblasti vědy a techniky.

HELENA DURNOVÁ

Juraj Šebesta: Zakladatel' slovenské fyziky. Život a dielo Dionýza Ilkoviča. *Bratislava, Slovenská technická univerzita ve vydavatelství Spektrum STU, 2019, 477 s., 71 obr. ISBN 978-80-227-4879-7*

Úctyhodný spis o jednom z žáků profesora Jaroslava Heyrovského s cílem zmapovat dějiny slovenské vědy, konkrétně fyziky, měl být podle mínění recenzenta v názvu rozšířen o adjektivum „moderní“ – vždyt před Ilkovičem na Slovensku či v cizině působili dobří slovenští fyzici. Ve své práci Šebesta využil archivní dokumenty, články, různé Ilkovičovy publikace a jeho vědeckou korespondenci včetně pedagogické činnosti (pražské střední školy a bratislavské vysoké školy) a činnosti editorské.

Kapitola I., Život, je nejdelší. Na 287 stranách předkládá velmi podrobný životopis D. Ilkoviče v členění do 6 podkapitol: Rodinné zázemí; Dětství a školní léta; Vysokoškolské studium v Praze a práce u J. Heyrovského; Studijní pobyt v Paříži na Sorbonně; Nedokončená habilitace na Přírodovědecké fakultě UK; Působení na Slovenské univerzitě a dalších vědeckých institucích. Samostatnou a podstatnou částí činnosti Dionýza Ilkoviče bylo jeho působení v akademiích věd. Hned po založení Československé akademie věd byl jmenován členem korespondentem a po zřízení SAV jmenován jejím akademikem a hlavním tajemníkem.

V kapitole II. – Dielo – autor soustředil přehled Ilkovičových vědeckých publikací (polarografie, teoretická a matematická fyzika), jeho odborné práce (učební pomůcky, recenze, překlady) a jeho učebnice fyziky. Šebestův závěr je tu jednoznačný – Ilkovič je skutečně zakladatel slovenské fyziky 20. století. Třetí kapitola knihy – Rôzne – poměrně krátce seznamuje s informacemi o návštěvě W. Heisenberga v Bratislavě a Ilkovičových cestách a pobytech v zahraničí. Do poslední kapitoly je zařazeno 8 příloh. První je stručným přehledem důležitých událostí Ilkovičova života, řazených chronologicky. Druhá příloha zahrnuje přehled přednášek, které měl Ilkovič zapsány na pražských vysokých školách, třetí je věnována jeho působení na pražských gymnáziích. Čtvrtá a pátá přináší pedagogické úvazky na bratislavských vysokých školách. Šestá příloha obsahuje složení Ilkovičovy katedry technické fyziky na Slovenské vysoké škole technické. Seznam Ilkovičových vědeckých a odborných publikací je zařazen do přílohy sedmé (knihy, skripta, samostatná vědecká pojednání v časopisech, spoluautorské práce, referáty, překlady). Do poslední, osmé přílohy jsou soustředěny práce o D. Ilkovičovi včetně jeho nekrológů.

Do bibliografie uvedl autor všechny prameny k životu Dušana Ilkoviče, nechybí jmenný rejstřík; užitečný by byl i předmětný, který ale v práci není. Šebesta sběru dat a psaní knihy věnoval třetinu svého života a výsledek je opravdu povedený. Apotheózu Ilkoviče lze vřele doporučit všem zájemcům o historii československé vědy, zejména samozřejmě fyziky.

JIŘÍ JINDRA

Dvě akce elektrochemiků

Na jaře 2019 proběhly dvě mezinárodní konference věnované elektrochemii a elektroanalýze. První z nich, nazvaná „XXXIX. moderní elektrochemické metody“, se konala ve dnech 20.–24. května v Jetřichovicích. Pořadatelé byly Ústav fyzikální chemie J. Heyrovského AV ČR Praha a Biofyzikální ústav AV ČR Brno. Na pořádání konference se dále podílely UNESCO Laboratoř elektrochemie životního prostředí (společné pracoviště UK a AV ČR) a Katedra analytické chemie PřF UK. Na konferenci odeznělo 54 příspěvků, jejich autory byli (až na výjimky) dva, tři i víc badatelů, a to i z různých ústavů, což svědčí o týmové, nikoli individuální práci. Elektrochemickými metodami lze studovat nejrůznější objekty anorganické, organické, biochemické, biologické a další. Proto autory či spoluautory bylo 170 badatelů. Ke konferenci byl organizátory připraven sborník přednášek.

Druhou mezinárodní konferencí byla 52. Heyrovského diskuze. Letošní se týkala elektrochemie organických sloučenin a biopolymerů a konala se ve dnech 16.–20. u Mělníka. Heyrovského diskuze jako fórum elektrochemiků vznikly roku 1967 z iniciativy ředitele Heyrovského ústavu profesora A. A. Vlčka. Tehdy bylo rozhodnuto, že ke každé diskuzi bude předem vyhlášeno hlavní elektrochemické téma; vybraní specialisté přednesou na toto téma větší úvodní přednášky a o nich se bude diskutovat.

K přednáškám byli zváni domácí i zahraniční vědci. Pouze výjimečně mohli na diskuzi vystoupit i vědci s novými experimentálními výsledky. Jednacím jazykem konference byla vždy angličtina. Heyrovského diskuze se konaly a konají v rámci činnosti Ústavu fyzikální chemie Jaroslava Heyrovského vždy (až na jednu výjimku)

v liblickém zámku, v Domě vědeckých pracovníků Akademie věd. Tato lokalita se stala dlouhodobě místem setkávání československých vědců s kolegy ze západu, špičkami oboru, což v době totalitního režimu bylo velmi důležité.

52. Heyrovského diskuze byla uspořádána u příležitosti 60. výročí udělení Nobelovy ceny profesorovi Jaroslavu Heyrovskému za objev polarografie a dále jako vzpomínka na nedávno zesnulého bioelektrochemika profesora Emila Palečka. Organizátoři konference uvedli v pozvánkách témata, jež měly být náplní konference:

1) vztah struktury a reaktivity v redox-aktivních molekulárních systémech, 2) elektrochemie a elektroanalýza léků a drog, 3) biopolymerní elektrochemie a 4) biologické membrány a transportní procesy pro elektrochemické sensory. O uvedených tématech se pak také skutečně jednalo. Konference se zúčastnilo téměř 50 vědců z následujících zemí: USA, Velká Británie, Německo, Slovensko, Slovinsko, Polsko, Francie, Rusko, Turecko a Česko. Z Heyrovského diskuzí nevycházejí sborníky, přednesené příspěvky autoři obvykle publikují ve specializovaných časopisech. Letos se o obsahu příspěvků lze dočíst v brožuře Book of Abstracts vydané Heyrovského ústavem. V ní lze zjistit názvy prezentovaných příspěvků, jejich autory, z nichž mnozí figurují jako spoluautoři několika příspěvků. 52. Heyrovského diskuze se vydařila po všech stránkách.

Jiří JINDRA

Kolokvium Vizualita – věda – vnímání

V pondělí 24. června 2019 proběhl na Katedře filosofie a dějin přírodních věd druhý ročník kolokvia Vizualita – věda – vnímání. Zatímco loňské setkání se zaměřilo spíše na klasickou vědeckou ilustraci, v letošním roce jsme se sešli nad tématem vizualizace dat. Vizualizace je zásadní složkou při zpracování vědeckých dat, umožňuje jejich prezentaci ve srozumitelné podobě, zároveň však poskytuje řadu prostředků k jejich manipulaci. Jakým způsobem tedy komunikují grafy a mapy? Jak ovlivňuje vizuální zpracování dat jejich přijetí odbornou komunitou a širší veřejností? Jak se podoba datové vizualizace mění s nástupem nových technologií? Tyto a další otázky si položilo devět přenášejících letošního ročníku.

Úvodní slovo si vzala Eliška Fulínová. Zdůraznila nástrahy, které na nás ve vizuálním prostoru mohou číhat. Následovala sekce o mapových zobrazeních – Karel Chobot promluvil o historických i současných způsobech mapování rozšíření druhů,

Roman Figura pak konkrétně o mapování ptačích populací, Dan J. Bláha se ve svém příspěvku věnoval úskalím práce antropologa mapujícího v terénu. Milým hostem letošního setkání byl akademický malíř Adam Kašpar, který představil svoji tvorbu založenou především na pečlivém pozorování a mapování krajiny; na základě této přípravy následně vytváří velkoformátové realistické malby. V odpoledním bloku představil Lukáš Pilka možnosti automatického rozpoznávání obrazů a Tomáš Količ různé způsoby zobrazování sítí. Anna Kvíčalová přenesla posluchače více do historie, když pojednala o dějinách zobrazování zvuku. Celý blok zakončil Jindřich Brejcha s příspěvkem o podstatě barev především ve vztahu k percepčním schopnostem různých organismů. Zájemce o bližší informace odkazují na web kolokvia: <https://www.vizualita-veda-vnimani.cz/>, kde naleznou program letošního i minulého ročníku a abstrakty všech příspěvků. Na dalším, třetím ročníku se těšíme na viděnou.

L. ČERMÁKOVÁ

ZPRÁVY

Milan Rastislav Štefánik – astronom

Slovenský národní archiv při příležitosti výročí tragického skonu Šafárika uspořádal výstavu nazvanou Velký malý muž M. R. Štefánik. Expozici tvoří výběr důležitých písemných dokumentů a fotografií ze Štefá-

nikova osobního archivního fondu, který byl doplněn o dokumenty Šafárikova přítele lékaře a politika Vavro Šrobára (1867–1950). Bratislavská výstava obsahovala 220 dokumentů včetně 37 originálů. Slovenský národní archiv zapůjčil tuto výstavu Národnímu archivu České republiky, jenž ji instaloval v hlavní budově v Praze na Chodovci.

K významným vzpomínkovým akcím roku 2019 patří připomenutí tragické smrti prvního československého ministra války Milana Rastislava Štefánika (1880, Košá-riská –1919, Vajnory-Bratislava). Tento voják, politik a diplomat je jistě čtenářům DVT dobře znám, ale protože se velkou měrou zasloužil o vznik Československé republiky, není snad od věci připomenout si stručně jeho osudy, včetně uplatnění ve vědě. Jeho povoláním byla astronomie, v níž vynikl jako excelentní vědec. Jak se Štefánik k astronomii dostal? Po maturitě v roce 1898 odjel do Prahy, kde v letech 1898–1900 studoval na České vysoké škole technické stavební inženýrství. V té době byl členem spolku Detvan. Z české techniky přestoupil roku 1900 na Filosofickou fakultu České Karlo-Ferdinandovy univerzity, na níž studoval astronomii a filosofii. Během univerzitních studií absolvoval stáž na curyšské univerzitě a praxi v Ženevě. Studia ukončil roku 1904 doktorátem. Jeho disertace se týkala nových hvězd ze starších i novějších dob; oponenty disertace byli profesori Gustav Gruss (1854–1922) a Čeněk Strouhal (1850–1922).

Na podzim 1904 odjel do Paříže; v letech 1905–1907 byl vědeckým pracovníkem solární astronomické observatoře v Meudonu u Paříže, kde spolupracoval s francouzským astronomem P. J. C. Janssenem (1824–1907). V tomto období prováděl vědecká pozorování slunečního záření v observatoři na Mont Blancu a z této doby pocházejí jeho četné vědecké práce.

Štefánik byl velice zcestovalý vědec, ve španělském Alcossebre např. pozoroval r. 1905 zatmění Slunce, v letech 1906–1907 byl ve vědeckých expedicích v Turkestánu, r. 1909 s vědeckou expedicí v Alžíru a Tunisu. O rok později byl poprvé na Tahiti, kam byl vyslán francouzským Úřadem pro

míry. Roku 1911 se zúčastnil vědecké expedice na Nový Zéland a znovu byl na Tahiti. V roce 1912 dostal francouzské občanství, což znamenalo, že může působit jako diplomat. Zatím však byl v expedici v Brazílii. V rámci expedice do Ekvádoru r. 1913 vybudoval meteorologickou a radiotelegrafní síť; v roce 1914 v expedici v Maroku.

Po vypuknutí 1. světové války vstoupil do francouzské armády, v níž od hodnosti desátníka dospěl až k uniformě generála. Absolvoval vojenskou leteckou školu v Chartres (1915) a s eskadronou byl v září téhož roku v Srbsku. Odtamtud musel být kvůli nemoci dopraven do Itálie a později do Paříže. Pro armádu vypracoval plán organizace meteorologické služby na frontě. Od roku 1916 se věnoval diplomacii: pracoval jako vojenský zástupce francouzské vlády v Rusku, Rumunsku a v USA (od r. 1916), v roce 1918 podnikl diplomatickou cestu do USA a Japonska. Už jako francouzský generál zajel do Ruska za našimi legionáři a pobyl s nimi několik měsíců na Sibiři.

Koncem roku 1915 se Štefánik seznámil s T. G. Masarykem a stal se členem a brzy na to místopředsedou Národní rady československé sídlící v Paříži. Zasloužil se o vybudování československých legií v Rusku, Itálii a Francii a má ohromné zásluhy o ustavení Československé republiky. Po 28. říjnu 1918 se stal ministrem války. 4. května 1919 se vracel letadlem do vlasti. Ve Vajnorech (Bratislava) havaroval a zahynul.

J. JINDRA